

DE BOEREN ZIJN ER KLAAR MEE

Dick de Jong

KROPPIEN SLA Ruim 40 jaar terug studeerde ik aan de bestuursacademie. Een van de docenten daar, een landmachtofficier, verscheen rond Prinsjesdag altijd in uniform voor de groep. Hij doceerde economie. Een telkens terugkerende uitdrukking van hem was dat hij 'er klaar mee was'. En dan ging het over iets waar hij het niet mee eens was. Zijn stokpaardje was de groenten- en fruitteelt in het Westland. De man woonde in Naaldwijk. Hij vond het belachelijk dat daar met veel duur gas en glas en een heleboel toegevoegde energie kroppen sla werden geteeld, terwijl die in Zuid-Frankrijk, ergens op een zuidelijke berghelling in de openlucht, het geweldig zouden doen... Hij was daarom helemaal klaar met die teelt in het Westland.

UITDRUKKING Er helemaal klaar mee zijn betekent dat je genoeg hebt van een situatie, een persoon of een probleem. Dat je gefrustreerd, moe of radeloos wordt en er geen zin meer in hebt. Het is een uitdrukking van extreme irritatie, overgave of opgeven. Je hebt de limiet bereikt en je wilt ervan af. Grofweg zijn er 3 betekenisvormen:

- Genoeg hebben van: je bent het zat, het is genoeg geweest.
- Gefrustreerd, teleurgesteld of moe zijn: je voelt je uitgeput en ziet geen oplossing meer.
- Opgeven: je wilt er niet langer mee bezig zijn.

OOK DE BOEREN ZIJN ER KLAAR MEE Een belangrijke doelgroep, voor wie dit informatiemagazine is samengesteld, zijn de boeren in en buiten de streek. We weten allemaal dat die al decennialang te kampen hebben met problemen. Kortweg komt het erop neer dat een flink deel van de boerenbedrijven volgens een heleboel politici moet opdoeken. Dat zou ruimte geven voor nieuwbouw, het mestoverschot voorkomen, de vlees- en zuivelproductie verminderen en... Maar, de boerderijen in ons landschap hebben ook een andere en wel heel belangrijke functie(waarde). Hun plaats in ons Nederlandse landschap. In elk geval zijn de boeren er klaar mee dat ze telkens opnieuw in de hoek worden gezet waar de klappen vallen...

DE HAL IN DE GROND

Iedereen die in de wintertijd wel eens een akker heeft omgespit weet dat je na een periode van vorst nog een poosje geduld moet hebben voordat je een spa in de grond kunt steken. De bovenlaag is nog hard. Dan zit de hal nog in de grond... Hal in de grond duidt op een harde bevroren korst na een vorstperiode. Die korst ontstaat als het gaat vriezen op het moment dat de bovenlaag van de grond nog nat is. Die bevroren laag moet eerst ontdooien en pas dan kun je spitten. In de tuinbouwwereld wordt zelfs gewaarschuwd tegen het te vroeg in bevroren grond werken. Dat zou de structuur van de grond geweld aan doen.

Het is overigens raadzaam om niet te lang te wachten met het spitten. Als de vorst vat krijgt op omgespitte grond worden de grote stukken vanzelf gebroken tijdens het ontdooiingsproces. Zware grond verbetert qua structuur door vorst. Je moet de omgespitte kluiten gewoon ruw laten liggen. De bodem moet zo'n 15 tot 20 cm diep met een spade of spitvork worden omgespit, erg vastzittende grond nog dieper. Als er dan vorst komt zorgt deze ervoor dat het water in de grond befrist, waardoor deze uitzet. De herhaalde temperatuurswisseling rondom het vriespunt zorgt voor veel miniatuurontploffinkjes en de bodem wordt in kleine kruimels ontleed.

Het woord hal heeft dezelfde herkomst als bij halenhuis. Daar is de betekenis grote of (overkapte) zaalruimte. Bij hal in de grond gaat het slechts om het bedekken. Hal betekent letterlijk afdekking, overdekking of bedekking. Dus de laag bevroren grond dekt de eronder liggende wel bewerkbare grond af.

DE HOENDERWIEL

INLEIDING In Meerkerk staat naast de Hoenderwiel een fraaie boerderij. Een opmerkelijke boerderij zelfs. Misschien is het wel de oudste boerderij van de streek. De boerderij wordt Hoenderwiel genoemd, naar de ernaast gelegen wiel. Wat opvalt is de uitzonderlijke voorgevel. Op het deurkalf staat het jaartal 1640, het vermoedelijke bouwjaar. Dat is acht jaar voor de afloop van de Tachtigjarige Oorlog.

J. VERHEUL De beschrijving in het monumentenregister vermeldt: met vlechtingen versierde, puntgevel bevinden zich vier gekoppelde en geblokte ontlastingsbogen, waaronder een geprofileerde houten latei en een samenstel van zeven vensterkozijnen met diefijzers. Het pand heeft een schilderachtig rieten dak en een uitbouw met puntgevel aan de linkerzijgevel.

In 1984 verscheen bij Uitgeverij Terra Zutphen een boekwerk, getiteld 'Boerderijen van Zuid-Holland'. In dat boek is een groot aantal aquarellen opgenomen van de Rotterdamse architect J. Verheul Dzn. (1860-1948). Verheul was ook raadslid van Rotterdam en een fervent voorstander van de zorg voor monumenten. Daarin was hij een echte voorvechter. Datzelfde gold voor het hanteren van welstandseisen bij nieuwbouw, waardoor

niet alleen mooie panden ontstonden, maar ook mooie buurten en omgevingen.

Vanaf 1930 begon Verheul systematisch in en rond Rotterdam gebouwen te aquarelleren om zo veel mogelijk stadsschoon en architectuur voor het nageslacht vast te leggen in een cultuurhistorische verzameling. In dit kader huldigde hij de spreuk: 'Elkeen moet helpen om met verstand, voor het schoon te waken van stad en land'. In 1935 stopte Verheul met zijn werk bij de gemeenteraad en ging voltiids aan de slag met het publiceren van artikelen en boeken, evenals het schilderen en aquarellen van gebouwen en boerderijen.

De aquarel van de Hoenderwiel is daar een voorbeeld van. Deze is door hem in mei 1927 gemaakt. In het boek staat vermeld dat de boerderij gelegen is naast een lus in de Zouwendijk, wat verwijst naar een dijkdoorbraak. Die doorbraak dateert van 1577. De naam Hoenderwiel

(van de door de waterkolk ontstane doorbraak) is ook op de boerderij uitgebeeld, doordat twee hoenders in het deurkalf zijn uitgesneden.

KOZIJN Het deurkozijn vormt een onderdeel van een indrukwekkend houtwerk met veel ramen, dat doet denken aan een stedelijke winkelpui uit de middeleeuwen. De bovenbalk van het houtwerk komt overeen met de tussenstijlruimte van de ankerbalkgebinten in de boerderij. Aan de gekleurde bogen in het metselwerk boven de ramen is op te maken dat tenminste een raam ontbreekt; de rechtse boog loopt door, zonder raam eronder.

Verheul in zijn atelier.

Het metselwerk laat hiervan geen enkel spoor achter. De stroomlaag – de schuingeplaatste steentjes onder de gevelbalk – impliceert echter dat het metselwerk later tegen de balk aangevuld is en dus van jonger datum dan de bouwtijd is. Alle overige vensters in de voorgevel zijn wel uit de bouwtijd van de boerderij. Achter de werkhuisuitbouw zijn de deeldeuren ter plaatse van de dwarse deel niet apart aangepast, maar opgenomen onder een zeer forse dakophoging. Dit houten bedrijfsgedeelte is rond 1930 door storm verwoest en vervolgens afgebroken. Het kozijn vraagt om een extra toelichting. Vanaf ± 1500 kwamen er verschillende nieuwe kozijnen of kozijnvormen. De bedoeling hiervan was dat licht- en luchttoetreding werden gecombineerd. De eerste vorm was het zogenaamde kloosterkozijn. Dat bestaat uit een gat met een luik met daarboven een meestal even grote opening, gevuld met glas in lood. Het onderste deel kon worden afgesloten met blinden, die buiten geopend en gesloten werden. Later kwamen bij het bovenste deel vaak een of meer binnenblinden, die van binnenuit werden bediend.

METSELWERK Tussen beide openingen bevindt zich een horizontale steunbalk, het kalf genoemd. Dit woord kalf stamt van de uitdrukking samenballen. Bij meer verticaal georiënteerde kozijnen was het gewicht van de boven het venster gemetselde bakstenen veelal een probleem. Dat drukte zwaar op de balk. Daarom werden de stenen boven het kozijn meestal op hun kopse kant en in een boogvorm gemetseld. Dan konden ze veel meer gewicht houden. Het gewicht wordt dan namelijk afgedragen aan het naastgelegen metselwerk en het kozijn zelf wordt ontlast. Een dergelijke boog wordt een ontlastingsboog genoemd. Het gedeelte tussen de boog en het kozijn wordt boogtrommel genoemd. De buitenste stenen van een boog worden vooral in later tijd soms in hardsteen uitgevoerd, omdat die sterker zijn. De middelste steen van een boog heet een sluitsteen. In later tijd nemen de latei en de rollaag de draagfunctie over.

Dit artikel is mede tot stand gekomen met informatie van Anneke Bode (Streekgeschiedenis Alblasserwaard) en Catharina L. van Groningen (De Alblasserwaard) WORDT VERVOLGD

DRIE KEER EEN OPROEP

BEHEER WEBSITE

In de huidige tijd is het voor een organisatie die aan de weg wil timmeren van groot belang om over een website te beschikken. Natuurlijk heeft Boerderij & Erf AKV die ook; al vele jaren. Die is tot nu toe altijd beheerd door de bestuurssecretaris, Paul Eikelenboom. Maar Paul gaat ermee stoppen. Dat is voor het bestuur aanleiding om de taken en functies eens op een rijtje te zetten. Een van de zaken die daaruit naar voren kwam is dat er voor het beheer van de website een vrijwilliger moet worden gezocht. Het is een vrij zelfstandige functie, waarbij altijd kan worden teruggevallen op een van de bestuursleden. Overigens wordt momenteel gewerkt aan een nieuwe website, waarbij het gebruiksgemak een heel belangrijke voorwaarde is.

WERKGROEP PUBLICITEIT

De Komende tijd gaat Boerderij & Erf AKV zich beraden over de mogelijkheden om nog meer naar buiten te treden. Reden hiervan is dat de boeren en daarmee de boerderijen steeds meer in een gevoelige hoek worden gedrukt. We kennen allemaal de politieke druk op het boerenbestaan. Als veel boerenbedrijven in het werkgebied zouden stoppen en als op die locaties een andere bestemming gaat gelden, konden onze mooie streken er wel eens heel anders uit komen te zien.

Wij willen daarom graag nog meer naar buiten brengen dat ons werkgebied met name zo aantrekkelijk en mooi is vanwege de vele boerderijen in het landschap. En om dat goed te kunnen doen zoekt de stichting mensen die zich hiermee in een werkgroep bezig gaan houden.

750 JAAR ALBLASSERWAARD

In 2027 gaan er activiteiten plaatsvinden omdat dan 750 jaar terug Graaf Floris V van Holland het onderhoud van de ringdijk om de Alblasserwaard bestendigde. Zoiets belangrijks, in feit het bestaansrecht van het hele gebied, mag niet ongemerkt voorbijgaan. Daarom is de Stichting Alblasserwaard750 opgericht, die het herdenken en vieren gaat coördineren. De uitvoering ligt bij instellingen en particulieren.

Gezien het perspectief van onze streek, die vele eeuwen op landbouw en veeteelt draaide, moeten wij als B&E hier zeker ook 'ons gezicht' laten zien. In 1277 speelde bij de besluitvorming het dreigende water. Daarom wordt aan het thema 'waterboerderij' gedacht. Daarover wordt een aantal activiteiten ontwikkeld. Iedereen die daaraan wil meewerken, is van harte welkom.

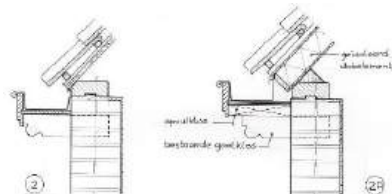

Tekening uit:
De Stem
van het Water
van P.
Verhagen.

ENERGIELABELPLICHT MONUMENTEN

De uitzonderingspositie van monumenten bij de energielabelplicht vervalt per 29 mei 2026. Dus moet de eigenaar bij verkoop en verhuur van een rijks-, provinciaal- en gemeentelijk monument een energielabel hebben.

Momenteel wordt hierover uitvoerig gediscussieerd. Het feit wordt weliswaar positief beoordeeld, vooral vanwege de uniformiteit die het biedt. Tegelijkertijd leeft er zorg over het juiste handelingsperspectief. Het energielabel moet monumenteigenaren stimuleren tot passende maatregelen. De aanbevelingen op het energielabel zijn in de praktijk niet altijd uitvoerbaar.

Omdat de aanstaande energielabelplicht voor monumenten aardig wat vragen oproept is de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed gestart met een speciale vraag-en antwoordrubriek hierover.

Van de isolatie hier op de tekening zie je aan de buitekant niets.
Tekening uit: De boerderij – het behouden waard (Meine Mollema).

Daarom is standaardisatie van dergelijke labels, juist voor monumenten wenselijk, zodat er geen onderlinge verschillen gaan ontstaan. Ook blijken standaardmaatregelen van de reguliere energielabels niet altijd toepasbaar en uitvoerbaar vanwege het aantasten van de monumentale waarde. Voor de meeste verduurzamingsmaatregelen bij monumenten geldt een vergunning-

plicht. De gemeente of het bevoegd gezag toetst bij de omgevingsvergunning of de voorgenoemen maatregelen de monumentale waarde niet aantasten. Inmiddels is benadrukt dat behoud van monumentale waarden altijd het uitgangspunt moet vormen. Daartoe moeten er waarschuwingseisen komen voor maatwerk.

ONZE MIDDELEEUWSE VOORGANGERS

Wij weten dat het leven en wonen in onze streken zo'n kleine duizend jaar oud is, maar verder is er eigenlijk maar heel weinig van bekend. Omdat in de middeleeuwen de tijd maar heel langzaam ging kunnen we wel een parallel leggen met wat er gebeurde aan het einde van die middeleeuwen. Veel zal er niet veranderd zijn. In 2025 verscheen een boek, *Dievenland*. Auteur Anna Coomans besteedt in dit boek aandacht aan een groep uit de samenleving die zelden aandacht krijgt in de geschiedschrijving: de dieven, de bedelaars, de zwervers. Kortom, de underdogs van de middeleeuwen.

Op basis van eeuwenoude bekentenissen wekte ze hun verhalen tot leven: van kruimeldieven tot afpersers die huizen in brand dreigden te steken. Van van een middeleeuwse Bonnie & Clyde tot rondzwervende armen die alles wat los en vast zat stalen om te overleven. Ook laat ze zien hoe de rechtspraak functioneerde. Het was een harde tijd waarin streng werd gestraft en gemarteld. Maar er waren wel degelijk regels en als de omstandigheden goed waren was er ook ruimte voor genade.

Naast het inkijkje in de misdaad van toen werpt het boek ook licht op het échte leven in de late middeleeuwen. En dus ook een beetje in de vroegere middeleeuwen. In de inleiding van het boek lezen we het volgende: Na het jaar 1000 kreeg Europa te maken met een grote verstedelijkingsgolf. Die werd veroorzaakt door een combinatie van factoren, zoals gunstige weersomstandigheden, goede oogsten en een relatieve politieke stabiliteit. Dit leidde tot bevolkingsgroei, landontginning en meer productie en handel.

En daarmee hebben we meteen een beeld te pakken uit de middeleeuwen van de tijd van het ontstaan van ons woongebied: de grote ontginning. Denk nu niet dat diefstal in die tijd hier schering en inslag is geweest. Het toont het leven op het platteland. Eén van de meest treffende hoofdstukken gaat over spullen en toont hoe een simpel kledingstuk (omgerekend naar onze tijd) heel veel geld kostte. Men moest er bijna een halve maand voor werken. Mensen hadden weinig, waren zuinig op hun spullen. Het is een schril contrast met onze huidige consumptiemaatschappij.

Ook interessant is dat mensen leefden in hechte gemeenschappen, waarbij - in een wereld getekend door onzekerheid - vooral de vele rondzwervende armen en bedelaars met argwaan werden bekeken. Ze werden gewantrouwd, geweerd en bij misdaad genadeloos gestraft. Ook hier is het parallel met onze tijd, waarin (economische) vluchtelingen met argusogen worden bekeken, niet moeilijk te trekken. *Dievenland* is veel meer dan een boek over dieven – het verweeft menselijke verhalen met scènes uit het dagelijks leven en biedt een fascinerend inkijkje in de werking van de buitengewoon roerige middeleeuwse maatschappij.

Afbeelding uit *Der Sachsenspiegel*, een laatmiddeleeuws geschrift over onder meer de tijd van de ontginningen.

Omslag van het boek: een detail uit het schilderij *De Kruisdraging* van Pieter Breughel de Oudere.

Een iets groter detail uit het schilderij, waar duidelijk de nogal wanordelijke situatie in die tijd te zien is. Let op de met een buit weglopende dief in het midden.

MIJMEREN BIJ FOTO'S

BOERDERIJGEBOUWEN Niet zomaar een mooie foto... Hoe langer je ernaar kijkt, hoe meer je gaat ontdekken. De twee gebouwen rechts zijn wellicht onderdeel van het hoofdgebouw, de boerderij. De indeling van de muur waar we tegenaan kijken vertoont overeenkomsten, zoals de deur, het raam en het (hooi)luik. Toch verschillen ze. Komt dat doordat ze niet tegelijkertijd zijn gebouwd? De twee schuren links vertonen ook overeenkomsten. Het dak heeft dezelfde kniek. Onder beton, erboven hout of open... Afgeleide symmetrie noemen we dat.

HUISRAAD ALS SCHILDERSMODEL Dit stalinterieur dat ergens tussen 1645 en 1648 door Aelbert Cuyp is geschilderd, vertelt ons (ook) het nodige over het leven in die tijd. Dat speelde zich toen op de boerderij voornamelijk in het voorste gedeelte van de stal af. Cuyp laat via een openstaande deur licht in de stal schijnen. En overal ligt of staat materiaal dat meer met het huishouden te maken heeft dan met de veehouderij. Veelal is er wel een combinatie denkbaar, zoals de melkbussen en de manden. Huisraad als schildersmodel.

SNEEUWKLOKJE

De sneeuwklokjes waren vroeg dit jaar... Wij kennen ze vooral onder deze naam, vanwege hun bloeitijd, hun kleur en hun vorm. Andere – populaire – namen zijn: vroegopje, vastenavondzotje (of -gekje of -bloemetje), winterklokje of wintervlokje. Tsjajkovski bezong ze in hun rol als lentebode met de naam zomerzotje. Vanuit Scandinavië komt de vertaalde naam sneeuwdruppel.

De recente sneeuwval bracht, in figuurlijke zin, van alles naar boven. Artistieke neigingen op het gebied van de fotografie bijvoorbeeld. Eindeloze verslagleggingen en verhalen.

Maar ook kwam in veel volwassenen het kind weer boven. Ouders die net zoveel genoten van sneeuwballen en sneeuwpoppen en iglo's maken als hun kroost. Herinneringen die boven kwamen. Zo zullen er misschien boeren (en andere aanwonenden) aan de dijk zijn die herinneringen hebben aan kariotten, van de dijk af. Een woord dat eindeloos veel plezier vertegenwoordigt en daarom alleen al leuk is om in de mond te nemen.

Want zeg nou zelf, sleeën klinkt toch veel minder avontuurlijk dan kariotten? Het woord is afkomstig van kariot, wat van oorsprong gebruikt werd voor een ongemakkelijk bestuurbaar wagentje. En daarmee wordt kariotten meteen iets spannends, iets wat zelfs ietwat gevaarlijk kan zijn. De minste of geringste bult in de sneeuw kan de slee ineens doen afwijken van zijn koers.

Sleeën kan ook op groter formaat: met behulp van een arrenslee. Een statussymbool voor veel grote boeren vroeger. Maar als we het daarover hebben: welke boer heeft er nog één in de wagenschuur en het benodigde (werk)paard dat ervoor gespannen dient te worden? Voor mijn geestesoog verschijnen beelden van blozende boerinnen, warm ingepakt achter in de slee, de boer met hooi in de klompen op de bok en paarden, waar de damp van af slaat, die zijn voorzien van een

rinkelend bellentuig. Even terzijde: het woord arrenslee is afkomstig van 'narrenslee', wat duidt op de rinkelende belletjes. Niet alleen decoratief, maar ook praktisch: ze dienden namelijk als waarschuwing, want in de sneeuw waren de sleeën snel en geruisloos.

Wat een machtig gezicht moet dat geweest zijn in de besneeuwde polders! En zo komt er nog wat naar boven: een soort heimwee en nostalgie. Maar ja, veel zaken zijn als sneeuw voor de zon verdwenen. En wat de sneeuw zelf betreft: 'nooit is maart zo zoet, of het sneeuwt op de boer zijn hoed'. Dus wie weet kunnen we er binnenkort nog eens van genieten, met of zonder (arren)slee.

KOOL & VAN DEN TOREN
Dé makelaardij van de Alblasserwaard

Onroerend goed - 06-53759618 - 06-53759618 - info@koolvandentoren.nl

- deskundig
- vertrouwd
- persoonlijk

WWW.KOOLVANDENTOREN.NL

Lakerveld
 ingenieurs- & architectuurbureau

herbeslemming, restauratie, renovatie & nieuwbouw

Herengracht 11 - 4221 PL, Rotterdam - T: 06-53759618 - E: info@lakerveld.nl
 6 van Koningsteinweg 100 - 4215 CA, Rotterdam - T: 06-53759618 - E: info@lakerveld.nl

WWW.LAKERVELD-ROOBBLOED.NL

Boerderij & Erf AKV richt zich op de Alblasserwaard, de Krimpenerwaard en de Vijfheerenlanden, maar beperkt haar taak niet tot dit gebied. De stichting streeft naar behoud van de meer dan 2.600 boerderijen die er nog zijn. Elk van deze, oud en jong, zijn het waard om behouden te blijven voor de toekomst. Als boerderij of met een nieuwe passende bestemming als het boerenbedrijf gaat stoppen. Dit geldt voor alle boerderijen, zowel de oudere in de bebouwingslinten als de nieuwe, de ruilverkavelingsboerderijen. Allemaal vallen ze onder de titel cultuurhistorisch erfgoed. De stichting is lid van Agrarisch Erfgoed Nederland en van Heemschut.

MEER WETEN OVER BOERDERIJEN:

	BOER EN BOERDERIJ € 35,00 De geschiedenis van de agrarische cultuur in de streek. Met anekdotes. Prachtig cadeauboek, veel illustraties
	HOEVE, HOFSTEE, HERBESTEMMING Voorbeeldenboek met ideeën voor nieuwe bestemmingen van oude leeg komende boerderijen € 14,95
	HET BEHOUDEN WAARD € 14,95 Een boek vol met tips en ideeën voor onderhoud, isolatie en meer. Met voorbeelden (foto's en tekeningen).
	DE STEE VAN SAAN VAN PIETERE Verhalen van vroeger, opgetekend door Hans Mouthaan en voorzien van nostalgische foto's van het boerenleven € 14,95

SECRETARIAAT:

BOERDERIJ & ERF

alblasserwaard - krimpenerwaard - vijfheerenlanden

Sluis 57 - 2964 AT Groot-Amers - 06-53759618
secretariaat@boerderijenerf.nl www.boerderijenerf.nl

**REDACTIE en
SAMENSTELLING**

LA CARRIOLA
tekst & advies

Dick de Jong
 06-22845889
djtekst@planet.nl

QUOTE:

**In de schemering vinden
horen en zien hun evenwicht**